

А. В. Ватульов,
к. е. н., доцент, докторант, кафедра фінансів,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-1550-0966>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.5.82

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

A. Vatulov,
PhD in Economics, Associate Professor, Doctoral candidate, Department of Finance, State University of Trade and Economics

TAX POLICY IN THE CONTEXT OF SOCIO-ECONOMIC TRANSFORMATIONS

Стаття присвячена сучасним особливостям реалізації податкової політики в умовах соціальних та економічних перетворень. Визначено роль та місце податкового компоненту фіскальної політики в регулюванні процесів соціально-економічного розвитку. Детерміновано стратегічні пріоритети вдосконалення інституційного інструментарію податкової політики з метою оптимізації секторальної структури економіки, оперативного стимулювання приватних та публічних інвестицій, адаптації до макроциклічних коливань через вживання стабілізаційних контрзаходів, сприяння повній зайнятості, забезпечення ефективного споживчого попиту, мінімізації фіскальних диспропорцій, стабілізації роздрібних цін. Проаналізовано податкове навантаження в державах-членах ЄС-27 та в Україні в період 2014—2023 років. Визначено особливості реалізації податкової політики з врахуванням дії негативних фінансово-економічних екстерналій. Обґрунтовано необхідність постійного контролю за величиною податкового навантаження з метою активізації суб'єктів господарської діяльності.

The article is devoted to the modern preparation and implementation features of tax policy under conditions of social and economic transformations. The author attempts to investigate the impact of fiscal policy on economic growth while considering the national economy's development level and the role of the government institutions. The role and place of the fiscal policy's tax component in the regulation processes of social and economic development are determined. Fiscal prerequisites for economic growth are highlighted. The strategic priorities for the institutional improvement in the tax policy's tools are determined. The aforementioned priorities might contribute to: a) the sectoral structure of the national economy's optimization; b) the stimulation of both private and public investment activity; c) the adaptation to the macrocyclical fluctuations through the use of stabilization countermeasures; d) the full employment promotion; e) the effective consumer demand esurience; f) the fiscal imbalances' minimization; and g) the retail prices' stabilization. The tax burden in the EU-27 member-states and in Ukraine from 2014 to 2023 is analyzed. The theoretical concept that a decrease in the tax burden is associated with business reactivation and recultivation is considered. Meanwhile it is proved that economic liberalization should not be considered as a panacea. Gross domestic product redistribution's peculiarities throughout public finances are estimated in terms of the

most supportive economic conditions creation. A prudent balance between tax burden and the quality of public social services and their accessibility should be found to eliminate the negative effects of market competition. The implementation features of the tax policy are determined, considering the negative financial and economic externalities. The need for constant control over the tax burden size is justified in order to activate economic entities. The idea that the tax policy's composition should meet the needs of the economic agents is pointed out. Moreover, in terms of the management of public revenue, it was determined that the tax system's transformation should be rather gradual than radical.

Ключові слова: податкова політика, економічний розвиток, соціально-економічні трансформації, фінансовий простір, суспільний добробут.

Key words: tax policy, economic development, socio-economic transformations, fiscal space, social welfare.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Наразі в основу методології вивчення інститутів фінансового регулювання соціально-економічного розвитку покладено численні теорії неоінституціоналізму, зокрема концепти трансакційних витрат, прав власності, суспільного вибору та економіки права. При цьому роль публічних інституцій в системі соціоекономічного регулювання розглядається з двох діаметрально протилежних позицій: лібертаріанства та утилітаризму. В руслі першого оподаткування є формою конфіскації, в той час як у парадигмі другого податки відіграють роль ціни, що сплачують громадяни для одержання суспільних благ та послуг. Комплекс питань планування та реалізації податкової політики класично перебуває у фокусі дослідників-фінансистів, однак особливо гостро дана проблематика проявляється в умовах трансформації фінансового простору, коли постає задача досягнення певного балансу між виконанням державою відповідних регуляторних функцій, з одного боку, та забезпеченням стійкого суспільного добробуту, з іншого. Оскільки не існує універсальної композиції заходів податкової політики, здатної забезпечити досягнення цілей сталого розвитку, актуалізується проблематика вивчення особливостей податкової політики в контексті перманентних перетворень та досягнення результату на партикулярній стадії макрофінансового циклу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Тематика податкової політики в умовах соціально-економічних перетворень перебуває у фокусі уваги численних зарубіжних та вітчизняних дослідників. Так, авторський колектив на чолі з В. Гаспаром розкриває проблему реалізації фінансової політики стимулювання соціоекономічного розвитку, враховуючи динаміку інве-

стицій в фізичний та людський капітал [1]. М. Фараї-і-Кастро розкрив питання реалізації податкової політики в умовах пандемії COVID-19 із застосуванням динамічної стохастичної моделі загальної рівноваги, акцентувавши увагу на ролі відповідних заходів у регулюванні зайнятості, боргового навантаження та ліквідності економічних активів [2]. П. Скотт розглядає особливості реалізації податкової політики трансформаційними економіками, обґрунтовуючи особливості її композиції, виходячи з макроциклічності та поведінкових особливостей економічних агентів [3]. Ф. Н. Г. Андерссон розглядає специфіку досягнення макроекономічної рівноваги комплексно із застосуванням податкового інструментарію в умовах глобальних та регіональних криз [4]. Н. Р. Кочерлакото обґрунтовує особливості реалізації податковою політикою стабілізаційної ролі за умов дії соціально-економічних шоків та невизначеності [5].

Вагомий внесок у розвиток вітчизняної податкової науки було здійснено в рамках наукової школи професора І. Я. Чугунова, що відображено в низці праць [6—9]. Вказаним дослідницьким колективом запропоновано оригінальне тлумачення категорії податкового регулювання соціально-економічного розвитку, запропоновано концептуальні засади фінансової політики, що сприяє стійкому економічному зростанню. Л. П. Сідельникова зі співавторами розглядає особливості формування податкового компоненту фінансової політики з огляду на потребу забезпечення стійкої конкурентоспроможності національної економіки у стратегічній перспективі [10—11]. Авторський колектив під керівництвом Л. В. Лисяк детермінував стратегічні пріоритети фінансової політики з врахуванням особливостей кризового етапу функціонування національної економіки України. Проте чимало теоретико-прикладних ас-

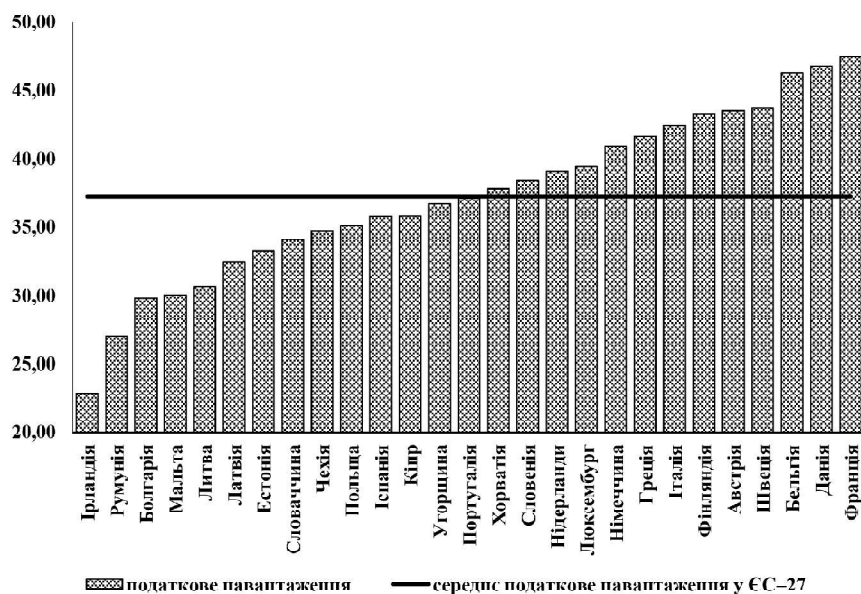

Рис. 1. Податкове навантаження держав-членів ЄС у 2014–2023 роках, % ВВП

Джерело: побудовано автором за даними Eurostat [13].

пектів податкової політики за умов трансформацій фінансового простору потребують подальшого вивчення [12].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою даної статті є визначення особливостей реалізації податкової політики в умовах соціально-економічних перетворень.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Податкова політика є ключовим інструментом впливу уряду на соціально-економічний розвиток, механізмом примусового перерозподілу фінансових ресурсів суб'єктів господарювання з метою досягнення суспільного добробуту. Податковий інструментарій здатний стимулювати економічну активність, забезпечувати сприятливий інвестиційний клімат та стратегічну конкурентоспроможність національних економік на глобальному ринку. Водночас його необґрунтоване застосування, особливо в умовах неналежної координації регулюючих інституцій, наприклад, у формі боротьби з інфляцією попиту шляхом підвищення податкового навантаження, зниження реальної зарплати та публічних видатків, може мати вкрай негативні наслідки.

В умовах перманентних соціально-економічних трансформацій слід забезпечувати стійкий баланс між сумою сплачених податків та ціною послуг і благ, пропонує платникам. Податковий компонент фінансової політики має базуватися на оптимальній моделі перерозподілу фінансових ресурсів для випереджаючого зростання суспільного виробництва й добробуту, підтримці демократичних цінностей та засад розвитку держави. За плюралістичного інституціонального устрою інтереси держави органічно поєднуються з інтересами економічних агентів — платників податків. За умов соціально-економічних трансформацій податкове регулювання пропонуємо розглядати як систему фінансових відносин, що виникають при використанні фінансових

інституціями чітко детермінованого податкового інструментарію з метою досягнення бажаної та корекції фактичної поведінки платників. Податкове регулювання можна розглядати в якості певного технократичного механізму, що наділений потенціалом здійснення раціонального контролю за різними аспектами соціально-економічної поведінки платників.

Вдосконалення інституційного інструментарію податкової політики дозволяє: — регулювати секторальну структуру економіки, оперативно стимулювати приватні та публічні інвестиції; — сприяти соціально-економічному розвитку, змінюючи рівень фінансового навантаження; — адаптувати фінансову політику до макроциклічних коливань через вживання стабілізаційних контрзаходів (зниження навантаження при рецесії та депресії, підвищення при "перегріві"); — сприяти повній зайнятості через зміну ставок податків; — регулювати ефективний споживчий попит; — мінімізувати фінансові диспропорції, зокрема із розвитком майнового оподаткування; — стабілізувати роздрібні ціни, регулюючи фактичні рівні прямого та непрямого оподаткування.

Податкова політика має забезпечувати достатні бюджетні надходження для безперебійного фінансування загальнодержавних функцій, прийнятний рівень фінансового дефіциту та публічного боргу. Недоліки в податковій політиці призводять до руйнування фінансового балансу, що матиме негативні наслідки, зокрема втрату довіри до національної економіки з боку потенційних інвесторів, в т. ч. тих, що вкладають кошти у державні боргові папери та сподіваються на послідовну й ефективну фінансову політику. Нераціональне податкове регулювання призводить до стрімкого зростання вартості обслуговування боргових зобов'язань.

Принциповим є вивчення структури податкової політики, що дозволяє розкрити засадничі основи її регулювання, зв'язки між її елементами. Податкове регулювання соціально-економічного розвитку не зводиться до шаблонних заходів, призводячи до заздалегідь детермінованого результату. Розвиток методологічних засад

оподаткування повинен здійснюватися з врахуванням принципів справедливості, ефективності, доцільності, а також екологічної відповідальності. Останнє важливо в контексті зміни поведінки забруднювачів довкілля шляхом редукції виробництва-споживання шкідливої продукції, зменшення забруднення, компенсації збитків, збереження ресурсів.

Невідповідність податкового регулювання реаліям соціоекономічного розвитку країни посилює навантаження на платників податків, стимулює тіньову економіку. Проблема залишається суттєва переплата податків, неналежне відшкодування ПДВ та гіпертрофія їх фіскальної функції, що веде до посилення навантаження на сумлінних платників. Певна централізація податкових надходжень у стратегічній перспективі стримує розвиток фінансово автономного самоврядування. В контексті незбалансованості відносин фіскальних органів і платників податків посилюється негативне ставлення суспільства до інституту оподаткування.

Рівень податкового навантаження, обчислений як співвідношення загальної суми податкових надходжень та соціальних відрахувань до ВВП, є поширеним індикатором для оцінювання фіскальної політики. Цей показник у державах-членах ЄС-27 протягом 2014—2023 років різнився кардинально. Найвище середнє значення індикатора (понад 45 % ВВП) зафіксовано у Франції — 47,46 % ВВП, Данії — 46,74 % ВВП та Бельгії — 46,51 % ВВП. До групи держав з найнижчим рівнем фіскального навантаження (до 30 % ВВП) належать Ірландія — 22,88 % ВВП, Румунія — 27,06 % ВВП та Болгарія — 29,85 % ВВП. Середнє значення за аналізований період склало 37,26 % (рис. 1).

Варто зазначити, що для згаданих країн із високим рівнем податкового навантаження впродовж періоду аналізу було характерне певне зниження індикатора. Так, якщо у Франції він знизився з 47,60 % ВВП у 2014 році до 45,60 % ВВП у 2023 році, то в аналогічному інтервалі скорочення фіскального навантаження у Бельгії склало 3,20 в. п. (з 48,00 % ВВП до 44,8 % ВВП), а в Данії — 5,9 в. п. (50,00 % ВВП до 44,10 % ВВП). Водночас для окремих країн вибірки було властивим навпаки зростання податкового навантаження, що відмічено передовсім у Люксембурзі із рекордним зростанням на 5,30 в. п. до 42,80 % ВВП. Ріст індикатора відмітився у країнах Центральної Європи та Балтії, що пізніше приєдналися до ЄС: + 4,30 в. п. у Литві, + 3,50 в. п. у Словаччині, + 2,90 в. п. у Польщі. Країна з найнижчим середнім податковим навантаженням за період 2014—2023 років — Ірландія — примітна також масштабним скороченням індикатор на 6,40 в. п. до 22,70 % ВВП.

Реалізація податкової політики та її інструментарій має враховувати макроциклічність. Слід активувати механізми податкового сприяння розвитку реального сектору економіки на інноваційно-інвестиційній основі. Для створення робочих місць, ревіталізації науково-дослідної діяльності та росту конкурентоспроможності галузей вітчизняної економіки на глобальних ринках видається доцільним запровадження системи податкових кредитів на НДДКР, що дозволить удосконалити інституційні умови підтримки їх розвитку у середньостроковій та стратегічній перспективі.

Податковий компонент фіскальної політики має спрямовуватись на зміцнення експортного потенціалу стратегічно важливих галузей, зокрема авіаційної, ракетно-космічної. Критично необхідним є податкове регулювання ресурсозбереження націлене на зниження енергетичної складової високої імпортоємності ВВП України. Комплекс питань енергоефективності та енергозбереження став пріоритетним ще з початку гібридної агресії, та особливо загострився з моменту повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року. Від його розв'язання із застосуванням податкового інструментарію залежать перспективи подальшого соціально-економічного розвитку. Крім того податкове регулювання має ефективно протидіяти імпортній експансії та стимулювати експортно орієнтованих виробників.

Ключові завдання податкової політики щодо забезпечення безпеки та оборони пов'язані із фінансовим забезпеченням та підтримкою розвитку обороноздатності за умов екзогенної гібридної агресії, що має сприяти зміцненню воєнного потенціалу країни і підтримки можливостей її захисту. Наразі слід забезпечити формування специфічного середовища реалізації ідей розвитку, базуючись на комплексній стратегії фінансового стимулювання господарств різних галузей економіки, зокрема пов'язаних із переробкою та утилізацією відходів. Комплексна стратегія податкового регулювання всіх галузей економіки, включаючи житлово-комунальне господарство, дозволяє не лише безпечно поводитися з відходами (зокрема — побутовими), а й стимулювати циркулярну економіку.

Для стимулювання випереджального економічного розвитку доцільним видається створення інституційного середовища і пререквізитів для широкого впровадження інновацій в усіх сферах, удосконалення процесів управління публічними фінансами. За умов перманентних трансформацій для посилення дієвості і результативності податкової політики передбачається використання податків не стільки для забезпечення бюджету відповідними надходженнями, скільки в якості інструменту досягнення диферентних цілей, зокрема шляхом впливу на поведінку платників.

Фактори впливу податкової політики на поведінку економічних агентів слід розділяти, виходячи із їх індивідуального та інституційного профілю [9]. До індивідуальних чинників впливу на економічну поведінку платників можна віднести величину їх доходів, специфіку категорії їх зайнятості (робота за наймом чи самозайнятість), фінансове становище (кредитори чи боржники), інтенсивність праці, диверсифікацію доходних джерел, специфіку схильності до споживання, заощадження, інвестицій. Окремі чинники індивідуального впливу не носять економічного характеру: вік, стать, сімейний стан, трудовий роботи, освіта, соціальне становище, особливості психології платника.

Зростання податкового навантаження змушує працівників без вищої освіти працювати більше, щоб зберегти попередній рівень доходів за умов посилення конкуренції на ринку праці з боку некваліфікованих працівників. Безробітні особи з вищою освітою володіють відчутними конкурентними перевагами при працевлаштуванні. Розглядаючи інші індивідуальні фактори наголошуємо, що індивіди, які з позицій психології позитив-

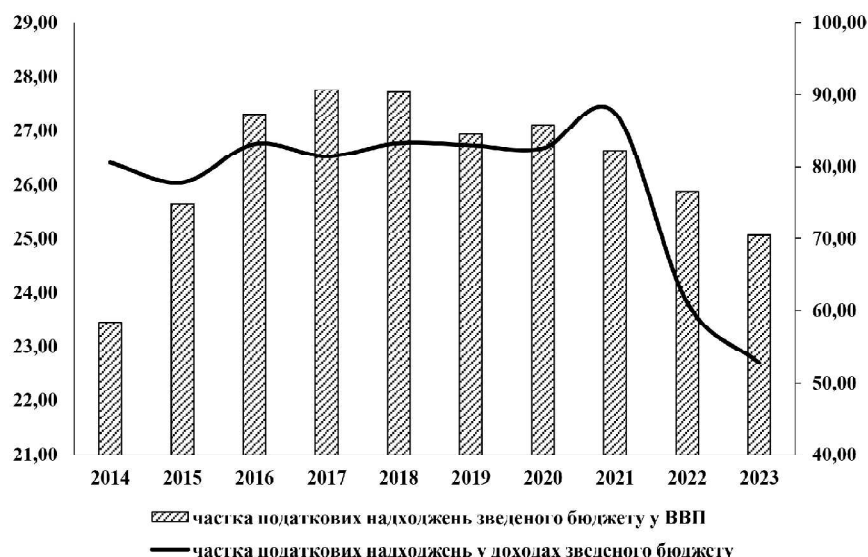

Рис. 2. Динаміка часток податкових надходжень зведеного бюджету у ВВП та у доходах зведеного бюджету України в 2014–2023 роках, %

Джерело: побудовано автором за даними Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України та Державного веб-порталу бюджету для громадян Open Budget [17–19].

но сприймають зміну колективу, а також особи зі значним досвідом роботи, більш схильні і до змін місця роботи. Граничні ставки оподаткування, а отже і загальне податкове навантаження, детермінують індивідуальні рішення щодо інтенсивності праці. Таким чином зміна ставок впливає змінює майновий стан платника через ефекти доходу та заміщення. В першому випадку особа може працювати більше при зниженні доходу після оподаткування для збереження звичайного рівня споживання. В другому відбувається зниження альтернативної вартості вільного від роботи часу, а тому платники мають можливість замінити споживання дозвілля і працювати менше.

Підготовка та реалізація податкової політики має відбуватися із врахуванням факту, що економічна поведінка платників залежить від розміру ставок, їх пропорційну, прогресивну чи регресивну шкалу, періодів дії зміни умов оподаткування, величиною фіскальних пільг, знижок та кредитів. Розмір соціальних параметрів є не лише базою визначення розміру пільг і знижок, а й характер та величину відповідальності за фінансові правопорушення [14].

Споживання домогосподарств здебільшого енергійніше реагує на довготривалі податкові зміни, ніж на короткотривалі. Попит залежить не лише від поточних доходів економічних суб'єктів, а й від споживчих очікувань стосовно доходів майбутніх періодів. Поточне споживання спирається на довготривалі економічні перспективи, а не на поточні доходи. Фактори опосередкованого впливу, наприклад, терміни оголошення зміни умов оподаткування, доступність інформації про зміни, кон'юнктура ринку праці, прогнозуються значно складніше, ніж розглянуті вище. Авансоване зростання ставок розглядається платниками як фактична втрата майбутнього добробуту, що миттєво змінює параметри споживання і заощадження.

Недосконале податкове регулювання економічного розвитку наразі чинить більш значний деструктивний вплив на інвестиційну динаміку, ніж навпаки. Вказане

явище має кумулятивний ефект, тому науково-практичне обґрунтування ролі податкової політики у зміні економічної поведінки платників є актуальним.

Податковий компонент фіскальної політики впливає на доходи платників, що знаходить прояв у зміні важливих міродетермінант (зокрема флуктуації параметрів споживання, заощадження, інвестицій, позиції на ринку праці, продуктивності праці, тривалості робочого часу), що є визначальними для стійкого економічного зростання. Емпірично доведено, що працевлаштовані чоловіки із низькими доходами у відповідь на ріст ставок оподаткування збільшують пропозицію праці на ринку, а чоловіки із високими доходами частіше схильні до відмови від праці, віддаючи перевагу дозвіллю. Для працевлаштованих заміжніх жінок безвідносно приналежності до вказаних вище доходних груп еластичність пропозиції на ринку праці щодо граничних ставок податку на доходи є від'ємною.

Споживання домогосподарств характеризується більшою еластичністю при довготривалих змінах параметрів фіскального простору; їх попит детермінується не тільки поточними доходами, але й споживчими очікуваннями стосовно доходів майбутніх періодів [12]. Генеральною метою фіскального регулювання економічної поведінки платників податків є забезпечення стійких темпів економічного розвитку. При недотриманні такого принципу податкова політика втрачає раціональне призначення, інститут оподаткування формує негативні стереотипи суспільного сприйняття.

Інституційний інструментарій впливу податкової політики на сукупний попит має певний потенціал щодо раціонального зниження рівня податкового навантаження через зменшення ставок або надання цільових темпоральних пільг. Ефектом реалізації таких заходів є скорочення обсягів доходів бюджету в коротко- та середньостроковій перспективі, що може призвести до розбалансування системи публічних фінансів, росту дефі-

циту бюджету, що, в свою чергу, потребуватиме залучення екстраординарних джерел його фінансування. В рамках посткейнсіанського економічного дискурсу обґрунтовано доцільність заходів політики щодо зниження фіскального навантаження та дефіцитного фінансування економіки на фазах спаду і рецесії. Зрештою це має відбитися на пожвавленні ділової активності суб'єктів господарювання і стимулюванні сукупного попиту [15].

Емпірично доведено, що у країнах з перехідною економікою фіскальна політика переважно проциклічна, а тому можливості таргетованого зниження навантаження за умов спаду є обмеженими через недостатній рівень розвитку внутрішнього ринку державних запозичень і обмеженого доступу інституцій фіскального регулювання до зовнішнього боргового фінансування. Будь-які трансформації фіскального простору в контексті зниження навантаження мають відбуватися із одночасним вживанням комплексу послідовних заходів зі оптимізації публічних видатків [5]. Тому використання інституційного інструментарію податкової політики в частині стимулювання економіки може бути виключно короткостроковим та стосуватись саме тих податків, що безпосередньо впливають на інвестиційну діяльність та споживання суб'єктів господарювання, зокрема податків на працю та капітал в частині прибуткового оподаткування.

Податкова політика соціально-економічного розвитку за умов перманентної трансформації має максимізувати бюджетні доходи шляхом детермінації та збору податків, обґрунтовуючи фіскальне навантаження своєчасним і якісним наданням відповідних послуг, зокрема консультативних, платникам, сприяючи виконанню зобов'язань суб'єктами господарювання, оптимізуючи податковий облік й інформаційно-аналітичне забезпечення, мінімізуючи трансакційні витрати.

Коливання часток податкових надходжень зведеного бюджету у ВВП та у доходах зведеного бюджету представлено на рис. 2. Як видно з представленої нижче діаграми, впродовж 2014—2023 років рівень податкового навантаження в Україні змінювався суттєво. В 2014—2017 роках спостерігалось градуальне зростання індикатора з 23,46 % до 27,76 %, що одночасно є мінімальним та максимальним значенням індикатора за період. Якщо в 2014—2015 роках податкова політика мала ознаки стабілізаційно-компенсаторної, то з 2016 року її основною ціллю стало забезпечення стійкого соціально-економічного зростання, через пожвавлення діяльності суб'єктів господарювання та створення передумов для підвищення рівня добробуту.

З введенням карантинних обмежень в березні 2020 року податкова політика була переорієнтована на зниження фіскального навантаження на малий і середній бізнес, а також спрощення процедур звітування та адміністрування податків. Початок повномасштабного вторгнення (до 3 кварталу 2023 року) обумовив ситуацію застосування заходів податкового стимулювання для недопущення критичного падіння рівня життя населення, а пізніше розробляти та проводити певні компенсаторні заходи з метою пошуку екстраординарних джерел фінансування публічних видатків.

ВИСНОВКИ

Податкова політика є важливим механізмом комплексного впливу держави на процеси соціально-економічного розвитку, що реалізується за умов постійних трансформацій. Вона пов'язана із відповідним перерозподілом фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів для підтримки громадського порядку і досягнення суспільного добробуту. Податковий інструментарій діє на економічну активність, визначає інвестиційний клімат і, на глобальному ринку, формує стратегічну конкурентоспроможність національних економік. Реалізація заходів податкового регулювання в умовах економічних перетворень передбачає перманентне удосконалення композиційної структури податкової системи, корекцію ставок і уточнення баз оподаткування, зміну індикатора податкового навантаження з урахуванням макрофінансової циклічності та особливостей організації розподільних процесів в національній економіці. На протязі 2014—2023 років для більшості розвинених економік ЄС-27 було властиве зниження індикатора податкового навантаження, в той час як ряд постсоціалістичних країн навпаки збільшив відповідний показник. Середнє значення податкового навантаження для ЄС-27 склало 37,26 % ВВП. Особливістю податкової політики України аналізованого періоду було поперемінне використання інструментарію стимулюючої та компенсаторної податкової політики під впливом макроциклічності та дією соціально-економічних факторів. У подальших дослідженнях важливо приділити увагу модифікації податкової політики України в умовах викликів воєнного стану.

Література:

1. Gaspar, V., Amaglobeli, M. D., Garcia-Escribano, M. M., Prady, D., Soto, M. (2019). Fiscal policy and development: Human, social, and physical investments for the SDGs. International Monetary Fund., 45 p.
2. Faria-e-Castro, M. (2021). Fiscal policy during a pandemic. *Journal of Economic Dynamics and Control*, vol. 125, issue C, DOI: 10.1016/j.jedc.2021.104088
3. Skott, pp. (2021). Fiscal policy and structural transformation in developing economies. *Structural Change and Economic Dynamics*, 56, pp. 129—140.
4. Andersson, F. N. (2022). Macroeconomic equilibria, crises and fiscal policy. *Global Discourse*, 12 (3—4), pp. 664—688.
5. Kocherlakota, N. R. (2022). Stabilization with fiscal policy. *Journal of Monetary Economics*, 131, pp. 1—14.
6. Chugunov, I., Pasichnyi, M. (2024). Fiscal policy and economic development. In: *Transformational economy: theoretical and practical aspects: collective monograph*. Riga. Latvia: Baltija Publishing. 684 p.
7. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Kaneva, T., Nepytyaliuk, A., Koroviy, V. (2021). The influence of inflation targeting on economic growth in the OECD and developing countries. *Montenegrin Journal of Economics*, 17 (2), pp. 173—186.
8. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Koroviy, V., Kaneva, T., Nikitishin, A. (2021). Fiscal and monetary policy of economic development. *European Journal of Sustainable Development*, 10 (1), pp. 42—52.
9. Kaneva, T., Chugunov, I., Pasichnyi, M., Nikitishin, A., Husarevych, N. (2022). Tax policy for economic recovery and sustainable development after Covid-19. *Problemy*

Ekorozwoju — Problems of Sustainable Development, 17 (2), 102—109.

10. Posadnieva, O., Sidelnykova, L. (2024). Fiscal and psychological factors of tax evasion. Socio-economic relations in the digital society, 1 (51), pp. 97—107.

11. Sidelnykova, L., Ovsiuk, N., Savastieieva, O., Kozak, S., Lishchuk, N., Zinchenko, A. (2022). Tax incentives in the system of state financial support of economic entities. Economic Affairs, 67 (4), pp. 653—659.

12. Lysiak, L., Tereshchenko, T., Kachula, S., Hrabchuk, O., & Lebid, H. (2024). Directions of fiscal policy transformation in the crisis period of economic development of Ukraine. Economic Affairs, 69 (1), pp. 609—618.

13. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

14. Khachatryan, V., Nepytyaliuk, A., Pasichnyi, M., Nasibova, O., Tabenska, J. (2023). Demographics' impact on economic growth in Central Europe and the Baltic states. Economics — Innovative and Economics Research Journal, 11 (Special issue 1), pp. 37—54.

15. Непиталюк А. В. Детермінанти забезпечення демографічної стійкості. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2019. № 105 (4). С. 44—59.

16. Pasichnyi, M. (2024). Fiscal dominants of military financing. Scientia fructuosa, 2, pp. 20—37.

17. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/>.

18. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

19. Open Budget — Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>.

References:

1. Gaspar, V., Amaglobeli, M. D., Garcia-Escribano, M. M., Prady, D. and Soto, M. (2019), Fiscal policy and development: Human, social, and physical investments for the SDGs, International Monetary Fund., Washington, DC.

2. Faria-e-Castro, M. (2021), "Fiscal policy during a pandemic", Journal of Economic Dynamics and Control, vol. 125, issue C, DOI: 10.1016/j.jedc.2021.104088

3. Skott, pp. (2021), "Fiscal policy and structural transformation in developing economies", Structural Change and Economic Dynamics, vol. 56, pp. 129—140.

4. Andersson, F. N. (2022), "Macroeconomic equilibriums, crises and fiscal policy", Global Discourse, vol. 12 (3—4), pp. 664—688.

5. Kocherlakota, N. R. (2022), "Stabilization with fiscal policy", Journal of Monetary Economics, vol. 131, pp. 1—14.

6. Chugunov, I. and Pasichnyi, M. (2024), Fiscal policy and economic development. In: Transformational economy: theoretical and practical aspects: collective monograph, Baltija Publishing, Riga, Latvia.

7. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Kaneva, T., Nepytyaliuk, A. and Koroviy, V. (2021), "The influence of inflation targeting on economic growth in the OECD and developing countries", Montenegrin Journal of Economics, vol. 17 (2), pp. 173—186.

8. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Koroviy, V., Kaneva, T. and Nikitishin, A. (2021), "Fiscal and monetary policy of economic development", European Journal of Sustainable Development, vol. 10 (1), pp. 42—52.

9. Kaneva, T., Chugunov, I., Pasichnyi, M., Nikitishin, A. and Husarevych, N. (2022), "Tax policy for economic recovery and sustainable development after Covid-19", Problemy Ekorozwoju — Problems of Sustainable Development, vol. 17 (2), 102—109.

10. Posadnieva, O. and Sidelnykova, L. (2024), "Fiscal and psychological factors of tax evasion", Socio-economic relations in the digital society, vol. 1 (51), pp. 97—107.

11. Sidelnykova, L., Ovsiuk, N., Savastieieva, O., Kozak, S., Lishchuk, N. and Zinchenko, A. (2022), "Tax incentives in the system of state financial support of economic entities", Economic Affairs, vol. 67 (4), pp. 653—659.

12. Lysiak, L., Tereshchenko, T., Kachula, S., Hrabchuk, O., & Lebid, H. (2024), "Directions of fiscal policy transformation in the crisis period of economic development of Ukraine", Economic Affairs, vol. 69 (1), pp. 609—618.

13. Eurostat (2025), available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (Accessed 05 Feb 2025).

14. Khachatryan, V., Nepytyaliuk, A., Pasichnyi, M., Nasibova, O. and Tabenska, J. (2023), "Demographics' impact on economic growth in Central Europe and the Baltic states", Economics — Innovative and Economics Research Journal, vol. 11 (Special issue 1), pp. 37—54.

15. Nepytyaliuk A. V. (2019), "Determinants of ensuring demographic sustainability", Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo, vol. 105 (4). S. 44—59.

16. Pasichnyi, M. (2024), "Fiscal dominants of military financing", Scientia fructuosa, vol. 2, pp. 20—37.

17. State Treasury Service of Ukraine <https://www.treasury.gov.ua/> (2025), available at: (Accessed 05 Feb 2025).

18. State Statistics Service of Ukraine (2025), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 Feb 2025).

19. Open Budget (2025), available at: <https://openbudget.gov.ua/> (Accessed 05 Feb 2025).

Стаття надійшла до редакції 17.02.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б») Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

viber: +38 050 3820663